

„Hrdá Plzeň vzata mocně od Mansfelda reka...“ Básnická propaganda dočasných vítězů po dobytí Plzně 21. listopadu 1618

Jan KUMPERA

Abstract: After the successful siege and final conquest of the main Catholic stronghold in Bohemia ruled among the Bohemian protestants euphoria and feeling of satisfaction. Hatred of treacherous Pilseners as the traditional adversaries of Reformation found its expression in satirical and celebratory poems, written and mostly published both in Czech and Latin already in 1619. The presented contribution focused on their commented edition.

Key Words: Bohemia; 1618/1619; Fall of Pilsen; Euphoria among the Bohemina protestants; Feeling of Satisfaction; Satirical Poems; Dehonestation

Úvod

Předložený ediční příspěvek odráží euforii, kterou vyvolalo mezi evangelickou většinou národa dobytí „zrádné“ katolické Plzně 21. listopadu 1618 Petrem Arnoštem II., hrabětem z Mansfeldu. Text příspěvku je rozdělen do dvou částí. Po krátké úvodní studii následuje ediční část, v níž jsou nejprve uvedeny všechny zmíněné latinské básně v doslovném přepisu, který doprovází následný český regest. Poté následují česky napsané básně, zveřejněné také s doprovodným komentářem a vysvětlivkami pod čarou.

Tato událost z počátku třicetileté války je historiografií posuzována jako nejvýznamnější vojenský úspěch první fáze českého stavovského povstání. Pád „malého Říma“, hlavní prohabsburské bašty v Českém království, vyvolal mezi českými evangelíky vlnu optimistického nadšení. Mansfeld, bojující tehdy ve službách českých protestantských stavů, byl heroizován v povstaleckém prostředí jako bojovník proti „papežskému Antikristu“.¹⁾

1) Touto problematikou se zabývali v rámci svých syntetických prací o třicetileté válce mnozí naši historikové (Antonín Gindely, Josef Polišenský, Arnošt Klíma aj.), přirozeně ovšem nejpodrobněji dějepisci plzeňští (Josef Strnad, Adolf Zeman, Miloslav Bělohávek, Jaroslav Douša i Jaroslav Pánek a další). Těto otázky se věnoval, zejména dvěma studiemi, i autor tohoto příspěvku: Jan KUMPERA, *Pilsen semper fidelis. Die prohabsburgische Sonderstellung Pilsens im frühneuzeitlichen Böhmen, besonders am Anfang des Dreissigjährigen Krieges*, in: Thomas Winkelbauer (Hg.), *Kontakte und Konflikte, Horn – Waidhofen and der Thaya 1993*, s. 187–196 a též, *Obležení a dobytí Plzně Mansfeldem na podzim 1619*, in: *Nový Mars Moravicus aneb Sborník příspěvků, jež věnovali prof. Dr. Josefu Válkovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám*,

V této atmosféře dočasné euforie vznikla i následující oslavná mansfeldovská „laudatio“ – jak jsem nazval tento soubor oslavných básní, napsaných bezprostředně po pádu Plzně a vydaných (s výjimkou šesté skladby) v roce 1619. Prvních pět básní, napsaných latinsky různými autory, bylo otištěno ve spisu *Gruntovní relací*, ve kterém je popsáno obléhání a dobytí Plzně na podzim 1618.²¹ Další dvě skladby jsou české. První z nich tvoří báseň o pěti slokách, kterou kronikář Pavel Skála ze Zhoře vložil bez titulu do své *Historie české* (ta se ovšem dočkala vydání až roku 1865). Z větší části se však nejedná o původní skladbu, jako spíše o volně přebásnění z latinských předloh, vydaných ve zmíněném spisu *Gruntovní relací*. Druhou českou skladbu představuje nejrozsáhlejší báseň našeho edičního příspěvku, zařazená v předloženém výběru

Brno 1999, s. 453–462 (zde i další literatura a prameny). O mansfeldovské kapitole v dějinách Plzně se samozřejmě zmiňuje jak Miloslav BĚLOHLÁVEK (red.), *Dějiny Plzně I*, Plzeň 1965 (podrobnější je Adolf Zeman), tak nově, katolicky akcentované *Dějiny Plzně I* (redakce Jaroslav Douša) z roku 2015 (Oldřich Kortus, který se kupodivu o výše uvedených studiích, včetně německy napsané a vydané v Rakousku vůbec nezmiňuje a uvedeny nejsou ani v závěrečné bibliografii prvního dílu). Nejnověji přispěl k této problematice v souhrnné populárně naučné jubilejní publikaci J. Kilián: Jan KILIÁN, *Dobytí Plzně 1618*, České Budějovice 2018. Autorem zde předložený ediční příspěvek, upravený a přednesený v rámci konference o třicetileté válce pořádané Katedrou historie Pedagogické fakulty ZČU v Plzni v listopadu 2018, vznikl úpravou a doplněním materiálové studie Jan KUMPERA, *Laudatio Mansfeldiana aneb „Zrádci Plzáci“*. *Básně oslavující dobytí Plzně Mansfeldem roku 1618*, Dějepis XVIII, 2000, s. 7–27 (bohužel, tato původní studie opět unikla pozornosti autorům zmíněných nových dějin Plzně z roku 2015, ostatně, na rozdíl od staršího Zemana se Kortus o nejdůležitější bási celého souboru *Gruntovní relací* vůbec nezmiňuje, pouze uvádí reprodukci jejího titulního listu, obr. č. 238, s. 503).

2] Hlavní a bezprostřední publicistickou odezvu nalezlo dobytí Plzně ve spisku mansfeldského kazatele Jana Jakuba Heylmana (Heilman, Heilmann) původem ze Zweibrückenu, očitého, i když tendenčního svědka, z něhož částečně vychází i kronikářské vyličení této události z pera Pavla Skály ze Zhoře: Karel TIEFTRUNK (ed.), *Pavla Skály ze Zhoře Historie česká II*, Praha 1865, s. 493–550). Heylmanova zpráva existuje ve třech vytištěných verzích – české a dvou německých. Heylman sice kázal i česky, ale české vydání je zřejmě anonymním českým překladem Heylmanova německého textu. Pro účely této edice byla použita pouze verze česká: *Gruntovní relací, kterak se při dobytí města Plzně v Království českém dalo / kteráž od urozeného pána, pana Arnošta hraběte z Mansfeldu, pána na Heldruku / ec. knížete savojského nad německým vojenským lidem generála / a jich Milosti sjednocených kurfiřtův, knížat a stavův Svaté říše římské nařizeného nejvyššího jako také jich milosti všech tří pánův stavův z víry tělo a krev Krista Pána přijímajících v Království českém generála nad artilerií a nejvyššího / Léta Páně 1618 v středu den památný Obětování Panny Marie / jinák 21. dne měsíce listopadu / šturmem jest dobyto. Item / jaké byly obleženým artikule podány / a čím se město pánům stavům zavázalo. S příložením k tomu kázání Slova Božího / učiněného v následující neděli, tj. 25. listopadu, v velikém farním kostele u svatého Bartoloměje řečeném od ctihodného kněze Jana Jakuba Heylmana / mansfeldského polního kazatele / a této relací spisovatele: S povolením pánův direktorův vytištěno v Novém Městě Pražském / u Daniela a Karla z Karlspergka / Léta Páně 1619. A4 – G4 (56 str.). Podle práce Zdeněk TOBOLKA (red.), *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nestarším do konce XVIII. století II. Tisky z let 1501–1800. Část III, písmena D–J, čísla 1809–3541*, Praha 1946, s. 351, č. 2993, je dochováno 14 exemplářů. Autor tohoto příspěvku pracoval s nejlépe dochovaným výtiskem z Národní knihovny v Praze (NUK 54 D 11 přív.) Kvartový tisk o 56 stranách (A4–G4) je vytištěn gotickým písmem, latinský text antikvou.*

jako skladba sedmá a poslední. *Naříkání toužebně zpronevěřilého Města Plzně* bylo napsáno neznámým českým autorem a vydáno jako samostatný tisk v roce 1619.³⁾ Je až s podivem, že tyto zde prezentované skladby jsou v moderní historiografii třicetileté války a českých dějin té doby téměř neznámé, a to i v novodobém plzeňském dějepiscectví: např. v prvním dílu nových *Dějin Plzně* (2015), o nich není ani zmínka. Zveřejnění zmíněných latinských originálů, psaných časomírou v elegickém distichu, je doprovázeno českými registry s nezbytným komentářem. Za pomoc a konzultaci v tomto ohledu děkuji kolegyni Evě Pasáčkové. Jak latinské, tak české skladby vycházejí z historických reálií. Zároveň však v těchto agitačních politických básních vystupuje do popředí emotivní náboj, doprovázený dobově podmíněnou škodolibostí nad pokořením „zrádné a národu nevěrné Plzně“, v očích českých kališníků tradičního „potižisty“ již od husitské revoluce. Proto jsou velmi zajímavé i husitské reminiscence: Žižka a husitské obléhání Plzně jsou připomenuty jak v latinských básních (v první, třetí a čtvrté), tak u Skály i v písni *Naříkání*.

Vzhledem k omezenému textovému prostoru jsou latinské básně (na rozdíl od původního tisku) i jejich překlady uvedeny v průběžném řádkování a jednotlivé verše jsou od sebe odděleny lomítkem. Při přepisu latinského textu ponecháváme psaní velkých písmen originálu i případné tiskařské zvýraznění některých slov, neboť tato grafika má svoji významotvornou funkci. Grafém *j* nahrazujeme grafémem *i* podle úzu klasické latiny, jiné zásahy neprovádíme.

U básně ze Skálovy kroniky je členění do pěti slok (označených v souladu s originálem arabskými číslicemi) zvýrazněno vynecháním řádku a jednotlivé verše jsou odděleny lomítkem. Píseň *Naříkání* je uvedena v přepisu podle edičních zvyklostí pro vydávání starých českých tisků. Její edice respektuje velká písmena, dobovou nesjednocenou kvantitu odlišný prvopis. Jednotlivé strofy jsou opět zvýrazněny odsazením řádku. Zachováno je i původní členění textu lomítky. Čísla v kulatých závorkách (2a–6a) označují stránky původní paginace. Při zveřejnění všech básní ponecháváme také tehdejší interpunkci.

3) Báseň *Naříkání* je dle *Knihopisu* (II, část V, Praha 1950, s. 221, č. 6924) zachována pouze v šesti exemplářích. Čtyři výtisky jsou v Praze (po dvou v knihovně Národního muzea – tam je uložen i výtisk z Lobkovické knihovny v Roudnici), další exempláře jsou v Žitavě (Městská knihovna) a v Bratislavě (Evangelická církevní knihovna). Pro naši edici jsme použili kompletního a dobře zachovaného výtisku z Národní knihovny (NUK E 4373 přív.). Kvartové vydání o 12 stranách obsahuje text na devíti stranách (f2–6a). Písmo je gotické, latinská slova jsou vtištěna antikvou. Veršovaná skladba obsahuje 46 strof vždy o 11 verších – tedy celkem 506 veršů. Titulní list i závěrečná strana je ozdobena ornamentální vinětou. První novodobé vydání viz výbor Jaroslav KOLÁR (ed.), *Zrcadlo rozděleného království. Z politických satir předbělohorského století v Čechách*, Praha 1963, s. 199–216, 251, 297–300. K naší edici jsme však použili jiný výtisk a také v daleko větší míře respektujeme dobový pravopis, interpunkci a grafiku. O *Naříkání* se zmiňují též Antonín ŠKARKA, *Ze zápasu nekatolického tisku s protireformací*, Český časopis historický 42, 1936, s. 22–24) i M. BĚLOHLÁVEK (red.), *Dějiny Plzně I*, s. 323). Nové dějiny Plzně (I, 2015) přinášejí pouze reprodukci titulní strany básně (obr. č.239, s. 606) bez dalšího komentáře.

Text básní je natolik výmluvný, že nepotřebuje další rozsáhlou interpretaci. Nicméně některé nejasné výrazy, konotace, odkazy a narážky jsou vysvětleny v průběžně číslovaných poznámkách pod čarou. Doprovodné vysvětlivky a komentáře jsou dílem autora tohoto edičního příspěvku, jenž je také zodpovědný za anglické resumé. Autor je přesvědčen, že tyto agitační oslavné básně a propagandistické skladby mimořádně vystihují tehdejší atmosféru vyhrocené nenávisti uvnitř rozpolceného českého národa. A proto současně doufá, že zveřejněním předložených zajímavých a zapomenutých materiálů osloví nejen odborníky, ale i širší okruh zájemců o klíčovou kapitolu plzeňských, českých i středoevropských dějin.

Edice

1. PILSNA HEAUTENTIMORUMENE^{4]}

Marcus Budessinus

Tato báseň s následujícími dvěma krátkými skladbami je zařazena hned za titulním listem *Gruntovní relací*.

Virgo fui, nullo viciata a milite PILSNA, / Per Comitem a Mansfeld iam iugulata cado. / Non mihi subsidio Divus quem saepe vocavi, / Inque oculis gessi, Bartholomaeus erat. / Non mihi Martini succurrit gratia sancti, / Mercibus appositus sit licet ille meis. / Sed nec casta DEI Genetrix blandissima Virgo, / Porrexit faciles ad pia vota manus. / Namque ubi perscrutor veteres fastosque recentes, / Huius et illius corruo capta, die. / Flete meos casus, vobisque cavete, sorores, / Et semel oblatam ne violate fidem. / Non potuit Pilsnam pessundare Ziska Boemus. / A Mansfeld potuit perdere Teuto Comes.

PLZEŇ SEBETRAPIČKA:^{5]} Jinak neznámý básník personifikuje Plzeň v první osobě jako nařikající pannu, dosud nedobytou, kterou zneuctil až Mansfeld. Neochránil jí ani svatý Bartoloměj,^{6]} ani svatý Martin,^{7]} ani modlitby k rodiče

4] Tato báseň spolu s následujícími dvěma krátkými skladbami je zařazena hned za titulním listem *Gruntovní relací*, ještě před českým *Dedicatio Urozeným pánům* (fol. 1–1 b). Její autor je jinak neznámý Marcus Budessinus. Podle Antonín TRUHLÁŘ – Karel HRDINA – Josef HEJNIC – Jan MARTÍNEK, *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě I*, Praha 1966, s. 237 si tyto verše opsal Jan Jeník z Břatřic – viz *Bohemica* (Knihovna Národního muzea v Praze, IV G 13) VI, s. 13 a znovu v *Paměťhodnu* (Knihovna Národního muzea v Praze, V D 6, s. 511).

5] Heautontimorumenos, česky „sebetrapič“, je název Terentiovy veselohry. Nadpis básně je oslovení Plzně (vokativ), která je sebetrapičskou. Zde volíme pro větší srozumitelnosti nominativ.

6] Svatý Bartoloměj – patron Plzně, kterému je zasvěcen i farní chrám na náměstí.

7] Svátek svatého Martina se připomíná 11. listopadu, k dobytí Plzně došlo nedlouho poté – 21. listopadu. Navíc v Čechách byl sice zaveden nový gregoriánský kalendář, vyhlášený papežem Řehořem XIII. v Římě v roce 1582, nařízením Rudolfa II. již 1584, ale k jeho úplnému prosazení nedošlo, a tak se často datovalo dvojím způsobem. Zmatkům se běžně předcházelo tím, že se v soudobých (českých i evropských) pramenech používalo datování ve zlomku. Nejprve bylo

Boží.^{8]} Proto oplakává svou zkázu, neboť co nesvedl Čech Žižka,^{9]} to dokázal Němec Mansfeld.

2. ALITER^{10]}

Desiderius de Futuro

Pilsna ego quae fueram non sum, Mansfeldius heros, / Exuvias nostrae virginitatis habet, / Non quia sit tacitis mecum scortatus in umbris / Sed quia me claro Sole vidente capit.

JINAK: Plzeň naříká, že se jejího panenství zmocnil Mansfeld, nikoliv ve stínu, ale za jasného Slunce.

3. PILZNA DEPREkans CULPAM PERDICATE VIRGINITATIS^{11]}

Desiderius de Futuro

Sanctae Pater Romae supplex tua numina adora, / Da veniam lapsus virginis ipse tuae. / Namque ego quae quondam Ziscam Boemosque fetelli, / Reddita Mansfeldo succuba virgo fui. / Usque tibi sacram servavi virginitatem. / Ultrè posse sum, nulla virago potest.

PLZEŇ ODVRACEJÍCÍ HRŮCH ZTRACENÉHO PANENSTVÍ: Prosí papeže o odpuštění, neboť marně pro něj uchovávala posvátné panenství. Kdysi unikla Žižkovi,^{12]} ale nyní se stala Mansfeldovou děvkou.

4. QUO PILSNA A MANSFELDIANIS EXPVGNATA^{13]}

Iacobus Malhinneus

I.Luce redit Mariae qua Praesentatio Boemis / Teutone Martini tunc agitante diem. / Marte capi indocilis capitur nova Pilsna premise / Vi Mansfeldiaca seque suosque gemit. / Heu nihil invitis fas quenquam fiedere Divis! / Ut superiores pactam frangere parcem fidem.

uvedeno datum dle starého juliánského kalendáře, poté dle nového kalendáře, přičemž rozdíl činil deset dnů. To znamená, že Plzeň byla dobyta dle starého kalendáře 11. listopadu, tedy na den svatého Martina – což vyplývá i z básně.

8] Dobytí Plzně ve středu 21. listopadu připadlo též na den Obětování Panny Marie.

9] Plzeň byla sice husity dobývána bezvýsledně celkem čtyřikrát (1421, 1427, 1431 a 1433–1434), ale Žižkou pochopitelně pouze jednou, a to poprvé.

10] In: *Gruntovní relací*, fol. A 1 b. Autorem je jinak neznámý Desiderius de Futuro, podepsaný výslovně pod následující básní na stejné straně (*Pilsna deprecans*).

11] In: *Gruntovní relací*, fol. A 1 b. Jako autor je tu uveden Desiderius de Futuro. Viz též Antonín TRUHLÁŘ – Karel HRDINA – Josef HEJNIC – Jan MARTÍNEK, *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě II*, Praha 1966, s. 179).

12] Viz poznámka č. 10.

13] Tato báseň, složená z pěti epigramů, je zařazena v *Gruntovní relací* mezi vlastní text *Gruntovní relací* a *Dikčinně kázání* (fol. 15a). Zde uvedené jméno autora je podle *Rukověti humanistického básnictví* nejspíše pseudonymem samotného Jakuba Heylmana, polního Mansfeldova kazatele a autora *Gruntovní relací*. Jméno Malhineus zřejmě vzniklo (kromě latinské koncovky –us) přeskupením jednotlivých písmen kazatelova příjmení. V názvu je zvětšenými písmeny zakomponován chronogram: součet latinských číslic značí letopočet dobytí Plzně 1618.

II. Et Canis et Limax et rapit arma Camelus / Hos contra Cechicus fert sua tela Leo. / Illos tecta tegunt: hic firma repagula fragens / Irruit, et quaevis obvia calce terit. / Cedite degeneres: impar congressa Leoni / Stulticiae Premium bestia quale tulit!

III. Pilsna diu Cuttnae, Dominae simul aemula Pragae / Heu mihi sum qualis? quae modo talis eram! / Discite mortales firmo diffidere muro / Humana hic struitur destruiturque manu / Caeles amor, servata fides concordia felix, / Multiplici muro plus pia corda iuvant.

IV. Invictus limax (dictu mirabile Limax) / Invictus contra bella Leonis erat? / Causa, quo huic olim Cechicus non defuit Hector. / Posse bonum quantum est instar habere Duce!

V. Quam fecit Dominus, Dominus quam fecit, ab aureo / Axe Dies tandem saepe cupita Venit? / Lux Evangelii post annos pene ducentos / Ergo redux Pilsnam forte favente subis? / Fausta subi, pateant Christum delubra ferenti / Munere tam magno cuique pascere potes.

LÉTA, KTERÉHO BYLA PLZEŇ DOBYTA MANSELDSKÝMI: Autorem této básně o pěti epigramech je nejspíše mansfeldský polní kazatel Jakub Heylmann. Silou byla dobyta Martem na Martinův den.^{14]} Marně se bránil Plž (od něhož je údajně odvozeno jméno města – poznámka JK) i plzeňská erbovní zvířata, Pes a Velbloud,^{15]} český Lev však svou nohou zdrtil odrodilce. Běda Plzni, která se rovnala Kutné Hoře i vládkyni Praze. Nedůvěřujte proto smrtelníci pevné hradbě, více zmůžou zbožná srdce. Nepřemožený Plž^{16]} odolal i českému Hektorovi, ale novému vůdci již ne. Plzeň nechť se otevře téměř po dvou stech letech^{17]} paprsku Evangelia a podrobí se štěstí, pak se může pravým křesťanům líbit.

5. AD HEYLMANNUM BIPONTIUM^{18]}

M. Joh. Campanus Vodnianus prof. Acad. Pragensis

Una salus, Christi merito sperare salutem, / Organa at illa Salus multa Salutis

14] Co se týče svatomartinského svátku, viz pozn. 7.

15] Tito živočichové symbolizují Plzeň. Pes, či spíše chrtice jako symbol, je nejstarším heraldickým zvířetem Plzně. Velbloud byl Plzeňským udělen do městského znaku Zikmundem Lucemburským jako výraz uznání za jejich lojalitu vůči císaři a Římu i jako připomínka na úspěšnou obranu proti husitům 1433–1434, kdy se podařilo při jednom plzeňském výpadu ukořistit v husitském ležení toto exotické zvíře. Plž býval tradičně (i když nesprávně) spojován se vznikem jména Plzeň, údajně odvozeného z hojnosti plžů v okolí (*Kronika česká Václava Hájka z Libočan*, Praha 1541). Tento výklad byl tradován až do 19. století. Srov. Antonín PROFOUS, *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny* III, Praha 1951, s. 382.

16] Opět plž jako symbol Plzně (viz předchozí poznámka) a zároveň narážka na neúspěšná husitská obléhání.

17] Narážka, že právě před dvěma sty lety, v roce 1419, se Plzeň – považována tehdy za jedno z pěti vyvolených měst – stala dočasně hlavní Žižkovou základnou.

18] Tato báseň je zařazena až na závěr *Gruntovní relací* (fol. 28a, respektive G4a). Autorem je známý humanista Jan Campanus Vodňanský (27. 12. 1572 – 13. 12. 1622), profesor a rektor Univerzity Karlovy. Viz A. TRUHLÁŘ – K. HRDINA – J. HEJNIC – J. MARTÍNEK, *Rukověť* I, s. 293).

habet. / Acquid in his heył-manne micas? Ita credo, Salutis /Quod cognomen habes, te probat esse virum. / Sic o sis! Urbi totique salutifer Orbi /Qui datus, inceptum dirigat ipse tuum. / Utque salutiferi spargas bene semina verbi, / Adspirer Studiis aura superna tuis. / Sic heył-mannus eris! Sic nominis omen habitis! / Sic eris officii gratia multa tui.

K HEYLMANNOVI BIPONTSKÉMU:^{19]} Básník Campanus Vodňanský tu adoruje mansfeldského polního kazatele Jakoba Heylmana ze Zweibrückenu (v latině Bipontium „dvojmostí“). Využívá přitom slovní hříčku, Heyl-mann značí i „muž spásy“. Jeho spásonosné jméno je zářivé znamení, dané jak dobytému městu, tak i světu.^{20]}

6. (BÁSEŇ ZE SKÁLOVY HISTORIE ČESKÉ)^{21]}

Pavel Skála ze Zhoře

1. Na den obětování matky boží české / A při sv. Martina památce německé^{22]} / Hrdá Plzeň a prvé nikdy nezježděná / od Žižky, od Husitův, co saně zježená (Úpí, jsúc vzata mocně od Mansfelda reka. / Nic mu v tom nevadily zdi, střelba ni řeka.^{23]}

2. Daro bez Boha býti hrdosmělým bitcem / A zhrzeti válečným, tak zkušeným lovcem. / Kdo chce vítězem slavným nad svým sokem býti, / Ten slovům i slibům svým hled' dosti činiti.^{24]} / Pes, plž, velbloud^{25]} z náhlosti vzali na se zbroje, / Chtíc sobě uvésti lva českého do boje.^{26]} / Nešli mu však do pole, než za zdmi městskými / Zpouzeli se naň dosti posuňky ženskými. / Ale lev rozlícený, polá-mav ji brány, / Potřel, zhmoždil, pošlapal je co zmrzlé vrány. / Odkudž všickni

19] Latinské adjektivum nelze adekvátně do češtiny přeložit („dvoumostní“?) – je vytvořeno podle města Heylmanova původu, neboť Zweibrücken značí vlastně dva mosty.

20] Jedná se o slovní hříčku, neboť toto německé jméno je možno přeložit i jako „muž spásy“. Příklad vazby „nomen – omen“ (jméno – znamení), kdy se jméno shoduje s významnou vlastností příslušné (pojmenované) osoby.

21] Karel TIEFTRUNK (ed.), *Pavla Skály ze Zhoře Historie česká od r. 1602 do r. 1623. II. díl, 1617–1619*, Praha 1865, s. 537–538. Skála svou pěti-slokovou báseň vkládá do textu bez titulu, pouze těmito slovy: „Mezitím položím tuto některé učených mužův o tom obležení epigrammata sepsaná v překladu.“ Na mysli zde má latinské básně v Heylmanově spisku *Gruntovní relací* (Praha 1619), vydané také v naší edici. Autorem tohoto velmi volného přebásnění či spíše dobásnění je zjevně Skála sám.

22] Narážka na datum dobytí Plzně 21. listopadu 1618 – podle starého kalendáře (používaného ještě částečně protestanty) 11. listopadu, tedy na svátek svatého Martina.

23] První sloka je – v prvních čtyřech verších – volně inspirována básní č. 1 *Pilsna Heautontimorumene* a také první slokou básně č. 4 *Anno quo Pilsna a Mansfeldianis expugnata* (=Léta, kterého byla Plzeň dobytá mansfeldskými).

24] Míni se zde věrolomnost Plzeňských, na jedné straně slibujících stavovské vládě loajalitu, na druhé straně proti ní verbující vojsko.

25] *Velbloud a pes* – plzeňská heraldická zvířata. Od *plže* se odvozoval název Plzně – viz pozn. č. 17.

26] Předchozí dva verše i další tři následující jsou překladem části druhé sloky *Anno quo Pilsna* [...].

nečili, urputní Plzáci, / Nechcete-li do smrti slout bídní mrzáci, / Naučte se, co proti lvu ta vaše hovádka / Svedla, ač při nich byla i římská čeládka:^{27]} / To že za svou všetečnost a mnohé bláznovství / Musela dost vystát bíd, strachu, tesknosti.

3. Co mi platno, že jsme vždy v přednosti a slávě / Chtěla se rovnati Hoře^{28]} i Praze, mé hlavě? / Ach, v jakém pohanění bídném stojím nyní! / Kajtež se mým příkladem vy družičky jiny / A nedoufejte v zemské pevnosti a hrady, / Neb přijdete nejspíše na mizinu taky. / Co ruce lidské mohou zdárně vystavěti, / To mohou zase v hromadu rumu obrátiti. / Přízeň boží, věrnost ctná a bratrská svornost / Zbožná srdce lepěji ochrání než zdí pevnost.^{29]}

4. Proč nikda lenivého lev plže^{30]} neztrestal? / Že prvé tak statečně družiny nedostal. / A tak odtud viděti, jak záleží mnoho / Na pomocníku věrném srdce hrdinského.^{31]}

5. Plačtivě naříkání panny Plzně poškrvněné^{32]} / „Plzeň byla jsem někdy nehebanou pannou, / Ale již nejsem více s mou velkou hanbou, / Neb ten Mansfeldský rek o vínek panenský / Připravil mne, mimo mou naději, hrdinsky / Ne proto, že by se mnou frej vedl někde v koutě, / Než že vzal mne v biledni, co známo již ve světě.“^{33]}

7. NAŘÍKÁNÍ TOUŽEBNĚ ZPRONEVĚŘILÉHO MĚSTA PLZNĚ^{34]}

Naríkáni toužebně zpronevěřilého města Plzně / kterěž nad svým pádem / když Léta 1618. 21. dne Měsíce Listopadu / od Panův stavův Království českého / Náboženství pod Obojí / skrze Pana Arnošta Hrabě z Manssfeldu / po obležení devíti Těhodův / brannou rukou dobyto bylo. V způsob Písně složená. Vytíštěna Létha: M.DVC.XIX.

(IIa) Zpívá se jako: Jan Adelff Kyrmezere^{35]} / vzkazujet' da pacem, etc.

27] Římská – římskokatolická, jezuitská.

28] Míni se Kutná Hora – narážka na ambice Plzně zesílit v době nastupující rekatolizace své politické postavení.

29] Tato strofa je inspirována skladbou č. 4 *Anno quo Pilsna* [...], téměř doslovně jsou přeloženy první až třetí verš a pak verš sedmý a osmý.

30] *Lev* – Češi víry podobojí (husité, později protestanti), *plž* – katolická Plzeň.

31] Opět inspirace čtvrtou slokou zmíněné básně č. 4.

32] Panenství je tu opět symbolem předchozí nedobytnosti – Mansfeldovým dobytím Plzeň o panenství přišla.

33] Naopak pátá sloka není vůbec inspirována pátou strofou skladby č. 4, ale začíná volným překladem prvních dvou veršů básně č. 1 *Plzeň sebetrapička* a končí čtyřmi verši, opět volně do dobro češtiny převedenými, a to z básně č. 2 *Aliter – Jinak*.

34] Tisk této anonymní básně, dochovaný jako 11. přívažek uvedeného konvolutu kvartového formátu, obsahuje 6 listů, respektive 12 nečíslovaných stran, tj. titulní stranu (fol.1a) a vlastní rýmovaný text básně s 46 strofami na 9 stranách (fol. 2a–fol. 6a).

35] *Kyrmezere* – začátek satirické písně kněze Jana Adela (†1593) proti Pavlu Kyrmezerovi, utravistickému odpůrci českých bratří a organizátorovi moravských evangelíků. Na oblíbený nápěv této

(1)

Slyšte mne tovaryši / jdu k vám s jednou paní / a s hlučným houffem Jeptišek / a Jezovcův^{36]} za ní / běžíme z Plzně do Říma / žalovat že v Plzni hřímá / slyšte nás každý z vás / nebude dlouhý ten čas / ve všem chci já pravdivě zpravit každého z vás.^{37]}

(2)

Nakloňte ucha Lidé na vše strany Země / poslouchajte co svedlo mé Plzeňské plémě / pozorujte pláče mého / berouc z něho příklad sobě / znej můj hlas / každý z vás / by dal znáti zase jinam zas / a vyznal mých zlosynův skutky na věčný čas.

(3)

Povýším hlasu mého / i oznámím krátce / jaká rozkoš má byla i mých synů v Praze^{38]} / kde paměť nádherné slávy^{39]} krásná Koruna mé hlavy / kde byl žiž tu byl Kříž / klesám těžce čím dál níž / zrostla mých synův pejcha na mou velikou tíž.

(4)

Sloula jsem paní krásnou / jako která v Čechách / šlechtila mou tvář jasnou Babilonská dcera^{40]} / zmocnila se Sceptrum^{41]} Synům mým / nebyl podoben žádný jim / slavný vzrost, bezpečnost / slíbila jsme na věčnost / zakázavši kraj světa / všech rozkoší hojnost.

(5)

V oblacích Koruna^{42]} má okolním se stkvěla / podňala Národ cizí krása mého Těla / kráčeli dvorně v mé siní Římané, Vlaši a jiní / v spolku mých Synův (IIb) zlych praktik plně Srdce jich / převrácené myšlení na záhubu jiných. Všudy jsme ctěna byla / Tytul měla Panny^{43]} / osobila jsem sobě ve všem ffolk prostranný^{44]} / moji pak synové plaši / Jezuitové a Vlaši / mou krásu dřív času / obnažili do pasu / zprznivše vůbec,^{45]} vrhli mezi chlipnou chasu.

skladby se zpívaly i další satirické písně. Viz J. KOLÁR (ed.), *Zrcadlo rozděleného království*, s. 279.

36] *Jezovcův* – jezuitů.

37] První sloka obsahuje autorův úvod (mimořadně, dle autorových znalostí plzeňského prostředí i narážek na řadě míst v celé básni, je možné, že autor, byť zjevně evangelík, pocházel z Plzně či tam alespoň žil). Od následující druhé strofy začíná „nářek Plzně“.

38] Patrně narážka na přátelské vztahy katolické Plzně s katolickými císařskými místodržícími v Praze.

39] Zjevně připomínka úspěšného protihusitského vzdoru Plzně – z katolického hlediska „slavného“.

40] *Babilonská dcera*, dcera hříšného Babylonu – zkažená katolická církev.

41] *Sceptrum* – žezlo.

42] *Koruna* – gloriola panenského města neposkvrněného dobyvateli

43] *Panna* – panenství, opět symbol nedobyteho města.

44] *Ffolk prostranný* – neomezená volnost.

45] *Vůbec* – zde v původním významu „v obec“.

(7)

*Tu se hned můj i mých Dcer rejď brzy osadil / jejžto Ďábel veřejně Synům mým
osladil / o můj Vínek v karty hráli / jeden vyhrál, všickni brali / tu' můj smích /
Prelát, Mnich / chtěl každý z nich napřed z nich / musela jsme Dcerky své vzíti
v tu hru jejich.*

(8)

*Tak nám všem štěstí stálo / jako v Mladém Římě^{46]} / buď nás mnoho neb málo
/ V Létě nebo v zimě / vše nám bylo v jedné míře /u Kněze neb u Malíře, tak
pan Čert / měl svůj Žert/ tvrdil nás v naší Víře / chválil čerstvé ffrejře / sedě
u Pilíře.*

(9)

*Opustil nás Pán Bůh sám pro naši chlípnou zlost / poslal Praktykáře^{47]} k nám /
jichž byl mnoho rád prost^{48]} / Ďábel jim dal za šaffáře / nejpyšnějšího faráře /
ten mocí dnem nocí / činili Čertu pomoci / jeho silní holomci byli ku pomoci.^{49]}*

(10)

*Praktykovali pilně / šetříce své vnady/ drželi Vartu silně / pro své lstivé raddy
/ Tovaryšův k jejich práci / přišlo od Smečna^{50]} až k Hradci / hle Zrádci s po-
pravci / kterak nevinných Zprávci^{51]} / Krev dychtili vylíti / k snažné jejich práci.*

(11)

(IIIa) *Musím již opuštěna, i to též vyznati / co jsme prv v skrytě měla / na světlo
vyhnati / chtěl jsem též s svými syny / mnohé mordovat bez viny^{52]} (což již dím
když vidím / an vsedlo štěstí jiných / stroskotal Bůh praktiky / sklonil se k svým
věrným.*

(12)

*Zrádců jsme poslouchala / smutná trpím nejvíc / s nimi v Raddě seděla / nemo-
hut' jináč říc / ačkoliv co s nebe Draci / sházení z vysoka Zrádci^{53]} / však tíže
mne víže / hřích hanba mého kříže / pohřžena jsou k zemi / od svých až nejníže.*

(13)

*Vlastní synové moji / přivedli mne k skáze / jichžto za rozkoš nyní, musím platit
draze / byt' nebylo jejich zrady / stáli by mě Dvory, Hrady / Zahrady bez vady /
toť ty Papežské raddy / Tytul zrádci Plzáci získali jsme tady.*

46] Asi narážka na mravní zpuštění „Mladého“, tedy antického Říma.

47] Označení pro intrikány a licoměrné obojetníky. Zde ovšem patrně i narážka na dočasný pobyt pražských jezuitů, kteří se do Plzně uchýlili před morem a pobývali zde v letech 1582–1583.

48] *Mnoho rád prost* – velmi rád se jich zbavil.

49] Mohlo by se týkat dvou mezi protestanty nepopulárních katolických kněží – buď Wolfganga z Horšovského Týna, který jako plzeňský arciděkan v letech 1567–1580 bránil pronikání protestantismu do Plzně, či Jana Sixta Lerchenfelda, plzeňského arciděkana a pronásledovatele evangeliků počátkem 17. století.

50] Narážka na sídla císařských místodržících – Smečno Jaroslava Bořity z Martinic a Hradec (Jindřichův) Viléma Slavaty z Chlumu a Košumberka.

51] Myslí se stavovských direktorů.

52] Narážka na záměr Plzeňských verbovat vojsko proti stavovskému povstání.

53] Míněna pražská defenestrace.

(14)

Synové mojí chtívě / měvši jazyk dvoji^{54]} / troštovali mě lživě / strojíce se k boji / pálili Předměstí pilně^{55]} / v Městě bubnovali silně / Vojáci, jonáci / řvouc, nemohouť k nám Němci / když nás z Plzně vyhledí / dáme jim po Věnci.

(15)

Mnohým by můj Syn chtěl říct / že se bránil stále / a že hrdlo své vsadil / pro Víru, a Krále / o lháři bidní a zrádci: nechlubte se línou prací: kde skutek / pryč utek, když byl všude zármutek / nenašel se z vás jeden / který by neutek.^{56]}

(16)

*Dokud vám Prach stačoval / snadno střílet bylo / byť to blázen zpravoval / trefil by v to dílo / za zdi snadno vejskat bylo / an to bláznů bývá mílo: **(IIIb)** bubnovat, kejklovat / za zdi snadno šermovat ú na zdi Kaciře spílat / co při břehu koupat.*

(17)

Cizozemec^{57]} zpravoval / vy pili a hráli / Šenkýřkám v Kanceláři Rubáše párali / kde Jeptiška pěkná byla / tu se vám Vojna líbila: an vzhůru, navzdůru / volali jste jich Kůru^{58]} / mohl nás každý večer nabrati Čert s fřůru.

(18)

Silně jste se svázali / a zavřeli pilně / byste snáz frejovali, a dvořili smilně / šturmy ženské v vaší moci / byli potmě jako v noci: tuť Vojna, dost hojná / byť byla Dívka hnojná / zemdlila vaši silu / její ruka zbojná.

(19)

Dobře jste vartovali / hlídající Města / byť byla dlouho vojna / mělat' jest vás na Sta / jedna i druhá má dcera/ vysaditi Mušketýra / jonáka Vojáka / Němce, Srba, Poláka / tuť by se vyjevila / ta noční porážka.

(20)

Ale sám Pán Bůh s nebe roztrhl šiky vaše / by časně hrůzu pustil / kdo co zlého páše / poslal na vás vzáctné Pány / Hrabata, Města, Zemany / ze všech stran / mnoho ran / ostríhalo vašich Bran^{59]} / tu můj okršlek slavný vůkol byl obehnán.

(21)

Rozdělila své houffy / vzteklá rota Česká / mezi nimi předčila družina Žatecká^{60]}

54] Narážka na obojakou politiku Plzeňských, kteří sice ujišťovali stavovské direktory o své loajalitě, zároveň však proti nim verbovali vojáky.

55] Plzeňští skutečně svá výstavná předměstí (Skvrňanské na západě, Litické na jihu a Pražské na východě) na rozkaz císařského hejtmána Felixe Dornheima schválně spálili, a to již 19. září 1618, aby si zde Mansfeld nemohl vybudovat opěrné body při dobývání města.

56] Narážka na rychlé vyklizení obranných pozic po úspěšném mansfeldském průlomu na náměstí, viz též pozn. 53.

57] Míněn zřejmě císařský velitel plzeňské posádky Felix Dornheim z Retzu, tedy Rakušan.

58] Jeptišky se totiž zúčastňovaly bohoslužeb v odděleném krytém kůru s okénky.

59] Ohrožení městských bran dělostřelectvem obléhatelů.

60] Mansfeldovi pomáhalo při dobývání Plzně i jednotky zemské hotovosti, vytvořené evange-

/ nápodobně v jinou stranu / šetřili svých Němcí^{61]} Stanu: když moci dnem noci / myslili se mně zmoci / až toho i dovedli dost chatrnou moci.

(22)

(IVa) Když ke zdem šturmovali / návěstí dávali / by z vás každý svých předkův / chránil cti pochvali / nemohl se jeden z vás najít / by šel z Města na zdi hájit / tu Němci s oděnci / brali se k němu s Věncí^{62]} / chuť měli šprýmovati / s vámi Papeženci.

(23)

Vy pak Synové moji / kdež jste tehdaž stáli / všickni jste se rozběhli / bezpečně jste spali / víc brání syšel své díry / než vy své Papežské Víry: kdo byl ten / by šel ven / lásko jsa k Vlasti veden / zavírali jste Domy / nebyl vně ani jeden.^{63]}

(24)

Lid váš nájemný^{64]} v strachu / dokud měl co prachu / zděšený kde moh běžel / jako Zloděj z Hráchu / vedle nichž též jiní Páni / za zdi Stateční Zemani: Rytíři, Šermíři / nebáli se dvou čtyři / již se přeč chtěli strojit / do Zbroji někteří.

(25)

Utekli pod má Křídla / zběhli z Dvorů, z Tvrzí^{65]} / har hár^{66]} / co již statečně Pány Vojna mrzí / skrotli v mé Plzeňské kázni / zmyli jste je Čechové^{67]} v Lázni^{68]} / již mlčí / nevrčí / doma sedat se učí / řkouce jim / že jim Český prach ještě v uších ffučí.

(26)

Mněli že dnem i nocí / v řit' papeži hledí / a Biskupské ornáty i s Štůlami sjeďí^{69]} / Čechy za zdi vysmívali / s Jebtiškami pohrávali: špeh měli / věděli / kde bývali v Neděli / pilně mladí i staří / svých ffrejů hleděli.

(27)

Moji synové slepí / s nimi chase mnohá / v špalky Modly domácí doufali co v Boha / z Věže na se vyhlídali / z Bavor^{70]} pomoci čekali: již vše pryč /

lickými královskými městy a šlechtou ze západních a severozápadních Čech. Mezi nimi horlivostí vynikla, kromě klatovského oddílu, „družina“ královského města Žatce.

61] Němečtí žoldněři ve službách českých stavů.

62] Míni se zápalné, smolné věnce.

63] Tato dehonestující glosa plzeňským měšťanům poněkud křivdí. Poté, co se nepodařilo zabránit útočníkům v průniku na náměstí, obrana města se zhroutila – císařství žoldněři se zabarikádovovali ve františkánském klášteře a měšťané se ve strachu před odplatou stáhli do svých domů.

64] Císařští žoldněři.

65] Narážka na katolické šlechtice z Plzeňska, z nichž mnozí se i s rodinami do dobře opevněné Plzně uchýlili a podíleli se též na její obraně.

66] Har, hár – citoslovce „Hle, hle“.

67] „Čechové“ byli samozřejmě i Plzeňané, zde se ovšem myslí české stavovské vojsko.

68] Narážka na okolnost, že rozhodující průlom se mansfeldským vojákům podařil 21. listopadu v blízkosti plzeňských městských lázní na východní straně hradeb.

69] Sjeďí – snědí, narážka na hlad na konci obléhání.

70] Míni se očekávaná pomoc bavorského vévody Maxmiliána a vojska Katolické ligy.

(IVb) *chut i chtíč, hráli s Bohem co na míč / Papež ani Pes Glezl⁷¹ / nepřišli jim vstříč.*

(28)

Hejtman jich Jan z Trocnova / mé Syny mistroval⁷² / by se každý z nich včas Války statečně choval / zřídil jim houffy vojenské / Praporec posvátné Římské: v nich s věnci / Oděnci / Srbové, Čechové, Němci / hrdinsky se chovali / s svými Papeženci.

(29)

Pan Žižka i to zřídil / aby Kněžská rota / naši Mniši holenci i jiná jich slota / šli s Monstrakem na vše strany / kropili⁷³ / Cesty i Brány: slívali Zdi, Valy / všickni jsou se dívali / kterak slavně má Plzeň / Jana Žižku chválí.

(30)

Žižko Jene tvé skutky chválila jsme zvučně / Svátek Nový slavila / každoročně⁷⁴ / hlučně / bych mým synům čas pomohla / boji vycvičit je mohla: všem bylo po mém dílo / in Římským Kněžím mílo / když nyní k cuku přišlo / nic platno nebylo.

(31)

Žižko Jene kdes nyní / vrat se s nebe dolů / pohlídní do mých Síní / promluvíme spolu / vyprávím mých Synů skutky/ nyníjší / Plzeňské pŭtky: i zradu / k vám radu / ujmu tráda za pravdu / z pyšné Stolice sejdu / do tvých stanů vejdu.⁷⁵

(32)

Vezmiž palcát na Mnichy / a na mé zlé syny / zatluc kyjem na jich hanebné smílné hřichy / a drobet jim hlavu pozmej⁷⁶ / zbiřmuj / nočním Louhem⁷⁷ polej: vem knytel / vstrč v pytel /všaks byl jich dobrý přítel / a původ jejich slávy / Tovaryš i ctitel.

71] *Glezl* – kardinál a vídeňský arcibiskup Melchior Khlesl (1552–1630), poradce císaře Matyáše. Označení „pes“ je velmi přehnané. Ve skutečnosti prosazoval Khlesl vůči českým povstalcům umírněný postup a hledal kompromisní řešení, proto jej dal nový císař Ferdinand II. uvěznit a později internovat v Římě.

72] Připomínka skutečnosti, že v počátcích husitské revoluce, na přelomu let 1419–1420 byla Plzeň hlavní Žižkovou základnou. Z Plzně byli tehdy dočasně vyhnáni mniši a Husovi odpůrci, ale již v březnu 1420 byl Žižka i se svými plzeňskými stoupenci nucen město vyklidit. Autor *Naríkání* považuje Žižku za nepřímého zakladatele plzeňské vojenské tradice – jednak údajně Plzeňany sám vycvičil ve vojenském řemesle a ti se pak ještě zocelili při obraně města před husitskými útoky.

73] Kropili svěcenou vodou.

74] Tzv. Nový svátek se slavil každoročně 8. května až do roku 1870 (kdy byl z vlasteneckých důvodů jako politicky neúnosný zrušen) na paměť odchodu husitů od Plzně 8. května 1434 poté, co skončilo téměř po roce neúspěšné obléhání Plzně.

75] Myslí se smíření s evangelickou většinou národa, což se nemusí nutně interpretovat jako požadované odpadnutí od katolické víry (ke stavovské protihabsburské vládě se stavěli loajálně i mnozí čeští katolíci). Zároveň narážka na Starý zákon (5. Moj. 23,14), jeden z mála biblických odkazů v této skladbě.

76] *Rozmej* – naprav.

77] *nočním Louhem* – močí.

(33)

(Va) *Nepřipominám více / všecka jsem zmožená / sílou ruky vojenské / zbrojně přemožená / co synové moji díte / kdo zvítězil již vidíte: kdo zná vás tento čas / řekne, že vás Tryumff zhas / zvítězil Hus nad vámi / dnes i na věčný čas.*

(34)

Co díte, již vidíte / kdo mne nyní hyzdí / jací Žáci, Dvořáci v mém Lůně se hnízdí / naši milí Bakaláři / Jezutští praktykáři: nech tíše / tím spíše / některý z nich napíše / že se Labuť i Husy /koupají v mé jíše.

(35)

Pozdvihnete-li Hlavy prve než čas mine / zbudete jména slávy / Hus dále poplívě / slyšíte že vždy vůz hřímá / vandrujte skokem o Říma: ať chvátá váš Táta^{78]} / a nelituje Zlata zhlídne, co Mastikulka^{79]} / dovedl, Slavata.^{80]}

(36)

Mstil Bůh pejchu nad námi / svítězil Lid Český / dobyl nás pan z Mansffeldu pro hřích náš přetěžký / Bůh naše modlářství zmotal / nevěru v kusy ztroskotal: jsme Ptáci Plzáci v čertově kukle Žíci / o nás to všickni mluví / i naši Sedláci.

(37)

Chtěli jsme slout Knížata^{81]} / České Země Páni / slavné Říše Hrabata / a v Římě Zemani / všecko nám jde zpět nyní: my Žáci Plzáci / zlořečení v své práci / sám nás čert vybral za houff / s svými převrácenci.

(38)

Město Plzeň hanbu má / skloň svou hlavu v pejše / nevyvínej se více / než jsi hodna vejše / nech jest tak což jednou řečeno / byť nebylo hůř řečeno: vikláci^{82]}

(Vb) *Plzáci / plní jedu co draci / že nás z Pekla Čechům dal / sám čert na svou práci.*

(39)

Již stojím co v otrapách^{83]} / nanejvýš zmožena / Střelbou, Ohněm zkažena / žalostně zbořena / z vyvrácené mé ozdoby / nemám své krásy podoby: vzrostla jsme před časem / patřte na mne jaká jsem / pro svou zradu, nevěru / hodna již cti nejsem.

(40)

Učte se upřímnosti / když stojíte v štěstí / beřte mé příklad z mé zkázy / výstrahu neřesti / vědouc že všeho na mále / žádné štěstí není stálé: zjitra hlas / ve dne čas / na večer veselý kvas / možné však vědět není / kdo vstane zdravý zas.

78] *Táta* – familiárně papež.

79] *Mastikulka* – přezdívka císařského místodržícího Jaroslava Bořity z Martinic.

80] Císařský místodržící Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka, vyhozený – společně se zmíněným Bořitou a sekretářem Fabriciem – 23. května 1618 z okna Pražského hradu.

81] Asi narážka na snahy Plzně zvýraznit v době silící rekatolizace své politické postavení jak v Českém království, tak v Říši.

82] *Vikláci* – kolisavci, zde jako nadávka: zřejmě za věrolomnost vůči vládě direktorů.

83] *V otrapách* – v mdlobách.

(41)

Šetřte se Praktykáři / lhářům nic nevěřte / utíkejte před Zrádci / Bohu se důvěřte / není proti němu síly, běda těm jenž pozdě kvílí: on vůdce/ sám prudce / své věrné má v své Ruce / všecken Svět v moci jeho / zlých i dobrých srdce.

(42)

Nechte k svatým volání / řvouc ORA PRO NOBIS^{84]} / nebo oni nejsou Páni / neprospějit' VOBIS,^{85]} neb Jíra, Bárta i Klíma / nesedí mezi dvíma: byt' měli / neb chtěli / nás více vyslejšchati / neb to v jich moci není / nám kdy spomáhati.^{86]}

(43)

Již sama pozdě kvílím / slzy svých nestírám / ještě však na posledy Sestrám svým^{87]} předstírám / zdržujte své syny v kázni / nedejte jim k ženské Lázni:^{88]} at' jedou / boj vedou / a podobně nesvedou / vás všechněch co moji / mne Matky nezavedou.

(44)

(VIa) *Neb stracená památka mé starožitnosti / v proměnu obrácená / nenilžito dosti / že jsouce někdy kamenná / v svém způsobu vyzvižená: již sprostná dřevěnná / na sloupích státi musí / majíc posměchu dosti / kata v sobě dusí.^{89]}*

(45)

Plzeň Město schráno má / již se s tebou žehnám / mezi lid upřímnější poberu se jinam / ty hled' Bohu věrná býti / lež v upřímnost proměnití: nech pomluv pravdu mluv / chraň slibův, Práva i smluv / budeš-li věrná vlasti / ujdeš mnohých pomluv.^{90]}

(46)

Kdo můž spmatovati / že jsem řekla Bratře^{91]} / mezi Tisíci každý pozná svého Zrádce / a sebe na pozoru mít /lhářův praktykářův štítit: brát' příklad / z mých zlých Radd / znát' živé víry Pramen^{92]} / že v ctném chování každý zůstane vždy / Amen.^{93]}

84] Tj. „modli se za nás“ (latinsky).

85] Tj. „Vám“ (latinsky).

86] Ironické zesměšnění katolické „modlářské“ víry v pomoc svatých. Bára – Bartoloměj: patron města Plzně.

87] Jiným českým městům.

88] Nenechte je chodit za ženskými.

89] Narážka na plzeňskou šibenici, která – dle vychloubání Plzeňských – byla prý starší než „víra Husova“. Tuto starou šibenici, která stála údajně v místech husitského tábora při obléhání Plzně, a byla proto nazývána posměšně Žižkovou kuchyní, dal Mansfeld po dobytí Plzně zbořit. Zároveň byla na jeho rozkaz postavena nová šibenice na plzeňském náměstí, na níž měl být oběšen plzeňský kat, který se proti válečným zvyklostem zúčastnil obrany města. Jako kat byl totiž podle dobového pojetí bezectný a neměl bojovat proti poctivým vojákům: srov. K. TIEFTRUNK (ed.), *Pavla Skály ze Zhoře Historie česká* II, s. 531). Narážka „na sloupích státi musí“ může souviset s tím, že ke stavbě nové šibenice bylo prý využito sloupů ze čtyř božích muk (viz J. KOLÁR, *Zrcadlo rozděleného království*, s. 300).

90] Tato předposlední sloka představuje opět promluvu autora, který se se čtenářem i Plzní loučí.

91] V originále je slovo „bratře“ přeškrtnuto a nahrazeno (asi kvůli rýmu) slovem „krátce“.

92] Míni se tu evangelické pojetí křesťanství.

93] Poslední, čtyřicátou šestou strofu tvoří závěrečné rozloučení personifikované matky Plzně.

„Arrogant Pilsen taken by the mighty hero Mansfeld“. Poetic propaganda of temporary winners after the conquest of Pilsen on 21 November in 1618

Summary

After the long successful siege and final fall of Pilsen into Mansfeld's hands ruled among the Bohemian protestants euphoria and feeling of satisfaction. Hatred of treacherous Pilseners as traditional adversaries of Reformation found its expression in satirical and celebratory poems, written and mostly published both in Czech and Latin already in 1619. The presented contribution focused on their commented edition. The particular poems represent more a form of political propaganda than an artistic poetry. They reflect the spontaneous joy among the rebellious Bohemians. It was the occasion to pay off the old score and the conquest of Pilsen had been seen as the first step towards the final victory over the Habsburgs and their Bohemian servile populist helpers. It was really a great event which attracted contemporaries at home as well as abroad. The authors of poems emphasized mainly the defeat of Catholic Pilseners, „notorious trouble makers“ under the „heroic“ leadership of Mansfeld as a key triumph with a crucial meaning. What Žižka and Hussites had not been able, their protestant descendants finished after two centuries. Pilsen should be now finally punished for its perfidy. The Pilseners were therefore dehonored and ridiculed. In eyes of the overwhelming majority of inhabitants of the Bohemian kingdom these traditional collaborators with the main enemy, emperor and Pope, deserved punishment in the exemplary way. In this framework we can understand the depth of negative emotions towards the Pilseners.

The edited set of poems represents a valuable example of contemporary war propaganda during a conflict among the two ethnical and religious Czech groups of rivals. Satirical poems, giving us thus a unique insight into contemporary mentality, reflect a long year antipathy and hatred of „treacherous“ Pilsen. The authors derived their factual knowledge about the conquest of Pilsen from a treatise, written and published by Mansfeld's field preacher Heilmann shortly after the capitulation (November 21) both in Czech and German. The core of this contribution lies in a critical and commented edition of all known seven satirical poems, either written in Czech or in Latin in the years 1618–1619. The focus has been concentrated primarily on their analysis and interpretation. These compositions in verse mostly have not been so far published in modern times. From the two edited Czech poems the first one was probably written by a Bohemian chronicler Pavel Skála of Zhoř, the other and longest poem under the title „*Naríkání zpronevěřilého města Plzně*“ (*Lamentation of*

the perfidious town Pilsen) is an anonymous work. Detailed information, concerning all edited poems, may be found in extensive footnotes and remarks, including a broad spectre of scholarly literature and bibliographical resources about the mentioned topic.

